Toks pat vaizdas buvo ir perkasoje Nr.3, iškastoje labiau į aikštelės vidurį, 5,8 m į ŠR nuo perkasos Nr.1. Perkasa Nr.2 kasta skersai pylimo jo PR dalyje, kur pylimas gerokai apardytas. Perkasa parodė, kad pylimas, matyt, yra piltas per du kartus. Apatinis (pirmasis) pylimo sluoksnis supiltas iš tamsios žemės, kurios žemutinėje dalyje buvo nedidelių akmenų. Šio pylimo aukštis 50-100 cm. Vėliau šis pylimas paaukštintas - virš jo supiltas 40-120 cm storio žemės su smėlio priemaiša sluoksnis. Bendras pylimo aukštis tirtoje vietoje 40-200 cm.

Piliakalnio datavimas neaiškus.

Gintautas Zabiela

Dovainonių piliakalnio ir jo aplinkos tyrinėjimai

Dovainonių piliakalnis įrengtas Nemuno bei Seiliupio santakoje esančioje kalvoje, kurios $H_{abs.}$ yra 96,5 m. Šlaitai statūs, 9-15 m aukščio. P šlaitas į Nemuną XX a. po truputį griuvo. Piliakalnis priklauso taip vadinamam miniatiūrinių piliakalnių tipui. Jo maža, vos apie 5 m skersmens, aikštelė iš visų pusių buvo apjuosta pylimo, kuris aukščiausias buvo V pusėje, kur siekė iki 3 m aukščio bei 10 m pločio ties pagrindu.

Vykdydamas valstybinę gamtos jėgų naikinamų archeologijos paminklų tyrinėjimų programą, LII 1994-1995 m. pratęsė 1957 m. ir 1992 m. vykdytus (žr. ATL 1992 ir 1993 metais. V., 1994. P. 73-74) Dovainonių piliakalnio (Kaišiadorių r., Rumšiškių seniūn.) liekanų kasinėjimus. Per du tyrinėjimų sezonus ištirtas visas likęs netyrinėtas aikštelės ir pylimo paviršius (išskyrus nedidelį pylimo gabalėlį, ant kurio auga storas ąžuolas), žvalgytas spėjamas papilys, piliakalnio aplinka. Iš viso kasinėtas 67,5 m^2 plotas.

Dovainonių piliakalnį pirmasis 1892 m. paminėjo K. Gukovskis. Ruošiantis patvenkti Nemuną, jo pakrantėje esantį piliakalnį 1957 m. kasinėjo LII (vad. O. Navickaitė-Kuncienė). Tuomet buvo ištirtas bendras 210 m^2 plotas, padarius du skersinius jo pjūvius. Spėjamame papilyje buvo ištirta 56 m^2 plotas, piliakalnio ŠR papėdėje - 12 m^2. 1992 m. LNM (vad. V. Steponaitis) piliakalnio aikštelės R dalyje ištyrė 15 m^2. Skirtingų asmenų

daugelio piliakalnio vietų kasinėjimai leido sukaupti labai įvairią informaciją apie jį, kurios tam tikros išvados dabar prieštarauja viena kitai. Visų duomenų suvedimas į vieningą piliakalnio raidos rekonstrukciją yra atskiros plačios studijos reikalas, tad toliau pateikiamos tik paskutinių dvejų metų kasinėjimų pagrindinės išvados.

Piliakalniui buvo pasirinkta smėlinga Nemuno dešiniojo kranto kalva, suformuota greta įtekančio Seiliupio upeliuko. Kadangi jos V dalis buvo per žema ir siaura, ji atkirsta griovio ir praktiškai nenaudota. Tai ir yra taip vadinamas papilys, kuris iš esmės tokios funkcijos neatliko. Jame jokio kultūrinio sluoksnio nėra, pati kalva molinga. Kadangi piliakalnyje per amžius susiklostė stori kultūriniai ir supiltiniai sluoksniai, įžemis yra gana giliai. Jis pasiektas 1,1 m gylyje piliakalnio aikštelėje bei 2,7 m gylyje - ŠV šlaite. Virš įžemio yra pilko smėlingo iki 35 cm storio miškožemio sluoksnis su kalkinėmis apnašomis pasidengusiais gyvulių kaulais bei lipdyta brūkšniuotąja ir lygiu paviršiumi keramika. Šių radinių gausiau šlaito viršutinėje dalyje, kur jie buvo metami iš aikštelės arba vėliau nukasti su jos kultūriniu sluoksniu. Bene ankstyviausias radinys yra po piliakalnio R pylimu aptiktas į įžemį įkastas beveik sveikas lipdytas nežymiai brūkšniuotas puodas. Puodas stovėjo ant dugno, o jo viršų nuardė vėlesnis pylimo sluoksnis (išliko tik keletas pakraštėlio šukių). Išlikusio puodo aukštis 10 cm, skersmuo plačiausioje vietoje ties peteliais - 20-20,5 cm, dugno skersmuo - 9 cm. Sprendžiant pagal visą turimą medžiagą, čia būta iki 20 cm aukščio puodo nežymiai profiliuotu kakleliu. Tokie puodai būdingi ankstyvajam geležies amžiui. Puodo viduje nieko nerasta.

Vėliau piliakalnį pradėta tvarkyti ir tvirtinti. Į šlaitą nukastos kalvos paviršiaus žemės, todėl aikštelėje nėra ankstyviausio kultūrinio sluoksnio, o šlaito viršutinėje dalyje susiformavo iki 45 cm storio rudo smėlio sluoksnis. Jį supylus iki 70 cm į Š pusę praplatinta aikštelė, kurios pakraštyje įrengta medinė užtvara. Pagrindas jai supiltas iš atneštinio geltono smėlio. Medinė užtvara buvo iki 1,5 m pločio. Kaip atrodo iš sunykusių degėsių fragmentų, užtvara buvo krauta iš lygiagrečiai su šlaitu guldytų iki 20 cm skersmens rąstų, kuriuos iš šonų greičiausiai prilaikė įkasti stulpai. Užtvara sudegė ir buvo išardyta. Jos vietoje aikštelės pakraštyje iš geltono smėlio supiltas iki 3 m pločio bei 50 cm aukščio pylimėlis, kurio vidiniame pakraštyje pastatyta nauja medinė užtvara. Ji buvo sudaryta iš dviem eilėmis įkastų stulpų bei tarp jų suguldytų įvairaus storio rąstelių bei medžių šakų. Vyrauja 1,5-6,5 cm storio pušies šakos, kurios į užtvarą klotos su visais spygliais.

Užtvaros viršuje ir apačioje dėti stambesni iki 20 cm storio rąstai. Tarp užtvaros vidinės ir išorinės sienų susidaręs tarpas užpiltas geltonu smėliu. Toliau užtvara statyta ne ant supilto pylimėlio viršaus, o jo vidinėje pusėje, tad neaukštas pylimėlis tik maskavo (žiūrint iš apačios) šį medinį įtvirtinimą. Sudegus ir išgriuvus užtvarai, pylimo vidiniame šlaite susiformavo iki 20 cm storio degėsių sluoksnis. Matyt, tuo metu piliakalnio aikštelėje stovėjo kažkoks pastatas, nes palei pylimo pakraščius išliko akmenų grindiniai. Vidutinio dydžio akmenys krauti vienas ant kito vietomis net 6 sluoksniais. Akmenys guli tamsiai pilkoje žemėje, kurioje žymesnių degėsių liekanų neaptikta. Joje nėra ir sluoksnį datuojančių radinių.

Sudegusios gynybinės užtvaros liekanos buvo užpiltos iki 50 cm storio pilkai gelsvo smėlio sluoksniu kiek paaukštinant ir praplatinant į abi puses pylimą. Naujojo pylimo plotis ties pagrindu yra daugiau kaip 4 m, aukštis - iki 1,1 m. Pylimo vidinėje pusėje vėl pastatyta nauja medinė užtvara, kuri taip pat sudegė. Degėsiai išliko gana prastai, tačiau atrodo, kad užtvara buvo panašios konstrukcijos kaip ir ankstesnė. Visa tai rodytų, kad tarp šių dviejų gaisrų didelio chronologinio skirtumo nėra.

Virš degėsių supiltas naujas pylimas, kurio aukštis siekė iki 1,8 m. Dabartinis pylimas ir yra daugmaž to laiko pylimo išvaizdos. Pylimas piltas iš rusvo smėlio, kurio nemažai nubyrėjo į Š šlaitą. Medinė užtvara šįkart įrengta jau pylimo viršuje, kur jos išliko paskiri degėsiai. Jos konstrukcija neaiški.

Dovainonių piliakalnis labai skurdus radinių. Be minėto puodo, dar surinkta apie 150 puodų šukių, kurios kone visos gulėjo supiltiniuose sluoksniuose ir yra į piliakalnį patekusios su žemėmis iš kažkur piliakalnio aplinkoje buvusios ankstesnės papėdės gyvenvietės. Tarp šukių vyrauja vėlyvoji brūkšniuotoji keramika, nors pasitaiko ir lipdytų lygiu paviršiumi šukių, grublėtosios bei žiestos keramikos. Rastos dvi lipdytos brūkšniuotosios keramikos šukės su 13x9 mm storio voleliu, priklausiusios, matyt, vienam puodui. Iš ten pat į piliakalnį pateko ir titnaginiai dirbiniai, kurie priklauso neolito laikotarpio gyvenvietei. Jų surinkta apie 20 vienetų, kurių daugumą sudaro nuoskalos. Iš dirbinių buvo 3 skelčių dalys, grandukas bei jo fragmentas (dirbinių priklausomybę nustatė D. Brazaitis). Gyvulių kaulai (išskyrus apatinį sluoksnį) irgi surinkti iš supiltinio grunto (iš viso surasta apie 70). Įžemyje fiksuota 10 stulpaviečių, kuriose stovėjo 15-20 cm skersmens stulpai.

Piliakalnio V papėdėje esančiame griovyje ištyrus 5 m^2 plotą,

archeologinių dirbinių (išskyrus titnago nuoskalą) nerasta. Piliakalnio Š papėdėje iškastame šurfe (2 m^2) po 50 cm storio rudo molio sluoksniu aptiktas intensyvus iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis su grublėtąja keramika, gyvulių kaulais, susidaręs metant atliekas iš piliakalnio aikštelės. Čia rastas ir pilko gludinto puodo profiliuotais peteliais su 14 cm skersmens anga pakraštėlis. Toliau į ŠR molyje aptiktas neaiškaus varinio dirbinio fragmentas, primenantis tarsi apyrankės gabaliuką.

Visa surinkta medžiaga Dovainonių piliakalnį leidžia datuoti labai apytiksliai ir tik bendrais bruožais. Piliakalnio apgyvendinimas ar kitoks panaudojimas, matyt, bus prasidėjęs dar paskutiniaisiais amžiais iki Kr., tačiau iki III a. žymesnių įtvirtinimų jame nebuvo. Pylimai bei medinės užtvaros pradėtos rengti vėliau. Piliakalnis apleistas kažkur apie XIII a. Piliakalnio chronologiją bei raidos etapus bus galima patikslinti tik po detalios visų tyrinėjimų metu sukauptos medžiagos analizės, padarius radiokarbonines datas.

1 km į ŠV nuo piliakalnio buvo **Kapitoniškių pilkapynas,** tyrinėtas 1953 ir 1954 m. (vad. A. Tautavičius). Tuomet buvo ištirti beveik visi išlikę pilkapiai - iš viso 46 sampilai. Vėliau dirbant žemę bei kasant smėlį į P ir R nuo buvusios pilkapyno teritorijos buvo randama II tūkstantmečio pradžios radinių. Spėta čia buvus senkapį ar senovės gyvenvietę. 1985 m. TIM (vad. A. Bliujienė) buvusios smėlio duobės pakraščiuose ištyrė 130 m^2 plotą, rado du degintinius kapus, praktiškai be įkapių (žr. ATL 1984 ir 1985 metais. V., 1986. P. 136). Anksčiau čia radinių buvo radęs E. Ivanauskas. 1995 m. rudenį jis su metalo detektoriumi žvalgė dirbamus laukus į R nuo buvusio pilkapyno, aptiko apie 20 dirbinių iš degintinių kapų. Tai du geležinių žąslų fragmentai bei apsilydžiusių žalvarinių papuošalų dalys: pasaginės segės keturkampiais galais dalis, vytinės antkaklės lankelio du fragmentai, du kūgeliai nuo jos galų, antkaklės plokščiais galais fragmentas, juostinės apyrankės du fragmentai bei trikampio skersinio pjūvio apyrankės dalis (pav.6), žvangučio dalis, 8 susilydymai. Pagal E. Ivanauską, dirbiniai galėjo priklausyti maždaug 4 pilkapiams. Dar vienas žalvarinės antkaklės vytu lankeliu apsilydęs fragmentas rastas į P nuo buvusio pilkapyno teritorijos. Visa surinkta medžiaga datuojama XI-XIII a. ir rodo, kad Kapitoniškių pilkapynas buvęs didesnis, negu užfiksuota 1953 m., tačiau į ariamus laukus pakliuvę sampilai

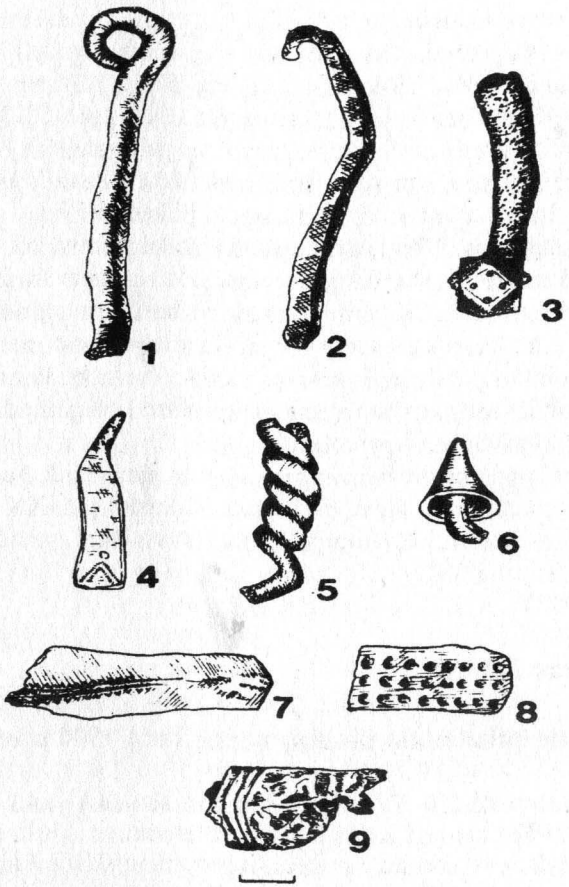

Pav.6. Radiniai iš Kapitoniškių pilkapių vietos: 1-2 – žąslų dalys, 3 – pasaginės segės fragmentas, 4-6 – antkaklių fragmentai, 7-9 – apyrankių fragmentai (1-2 – geležis, 3-9 – žalvaris)
Fig.6. Artifacts from the Kapitoniškės barrow site: 1-2 – parts of a bridle bit, 3 – fragment of a penannular brooch, 4-6 – fragments of a neck-ring, 7-9 – fragments of a bracelet (1-2 – iron, 3-9 – bronze)

XX a. jau buvo sunaikinti.

1995 m. žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai vykdyti ir buvusioje **Kapitoniškių dvarelio** vietoje, esančioje apie 600 m į ŠV nuo Dovainonių piliakalnio, Kauno marių krante. Šiuo metu tai apie 50x20 m dydžio dirvonuojanti nežymi kalvelė, kurios paviršius palengva kyla Kauno marių link, kur baigiasi apie 2 m aukščio skardžiu. Joje iškasti 5 šurfai, bendro 5 m^2 ploto. Juose aptiktas iki 40 cm storio pilkas smėlingas sluoksnis su paskirais titnaginiais dirbiniais (daugiausia nuoskalomis) bei XVII-XX a. keramika. Storiausiais sluoksnis, kuriame buvo gausiausia keramikos ir gyvulių kaulų, buvo ties Kauno marių skardžiu. Čia jo storis siekė iki 60 cm. Atrodo, kad dvarelio vietą jau nuskalavo Kauno marios. Surasti titnaginiai dirbiniai byloja apie šiose vietose buvusią akmens amžiaus gyvenvietę ar kelias gyvenvietes, kadangi paskirų titnaginių dirbinių buvo rasta ir Kapitoniškių pilkapyno teritorijoje.

Dovainonių piliakalnio bei jo aplinkos tyrinėjimai leido beveik iki galo surinkti duomenis apie vieną iš geriau išlikusių (iki XX a. vidurio) archeologijos paminklų kompleksų. Jis visiškai susiformavo II tūkstantmečio pradžioje.

Gintautas Zabiela

Paverknių piliakalnio liekanų tyrinėjimai 1994 metais

Paverknių piliakalnis (Prienų r., Birštono seniūn.) yra 3 km į Š nuo plento Trakai-Prienai, 1,1 km į PR nuo Nemuno ir Verknės santakos, Verknės slėnyje, jos kairiajame krante. Jis įrengtas atskiroje kalvoje stačiais šlaitais - kranto relikte. Šlaitai dirbtinai padaryti statesni, jų aukštis siekia 14,5 m. Anksčiau piliakalnis buvo Verknės dešiniajame krante, jos vingio Š dalyje. Pačioje vingio žemumoje buvo įsikūrusi papėdės gyvenvietė, o piliakalnis užtvėrė priėjimą prie jos iš Š - vienintelės sausuma prieinamos pusės. Verknei keičiant vagą, didžioji piliakalnio dalis iki XX a. buvo nuplauta, todėl dabar pirminė piliakalnio išvaizda neaiški. Iš visko sprendžiant atrodo, kad tai bus buvęs taip vadinamas miniatiūrinis